

Зауважимо, що пропонована увазі фахівців та широкому загалу історико-дослідницька праця є першою спробою узагальнюючого підходу до вивчення історії Державної фельд'єгерської служби в Україні. Автор праці свідомий того, що вона є лише першим кроком у відтворенні широкої палітри діяльності Української військово-кур'єрської служби в різні історичні епохи, що буде ґрунтуватися на матеріалах не лише вітчизняних, а й зарубіжних архівів. Адже історія Державної військово-кур'єрської служби – це надзвичайно яскрава грань історичного буття українського народу, яка заслуговує на всебічне наукове вивчення.

На завершення зазначимо, що на початку ни-

нішнього року автор книги відсвяткував свій 75-літній ювілей. Вихід у світ рецензованої праці напередодні ювілею автора є гідним підсумком його творчої подвижницької діяльності на певному життєвому етапі. Хоча, знаючи Василя Євдокимовича, говорити про підсумки справа невдячна, бо він, незважаючи на поважний вік, залишається людиною невтомною й працьовитою. Тож побажаємо йому подальших творчих звершень. А слова із назви рецензованої книги повною мірою стосуються й самого її автора, котрий багато років служив і продовжує служити державі і народу з великим почуттям ОБОВ'ЯЗКУ, ЗВИТЯЖНО, ЧЕСНО.

Василь Деревінський (м. Київ)

ЧОРНОБИЛЬСЬКА ТРАГЕДІЯ. НАРИСИ ІСТОРІЇ

Рец. на кн.: Барановська Н. Чорнобильська трагедія. Нариси з історії / НАН України, Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 254 с.

На сьогодні назва міста Чорнобиль у багатьох в Україні та у світі асоціюється з лихом — однією з найжахливіших катастроф людства, що спричинила нову постчорнобильську еру в історії України, новий рівень осмислення науково-технічного прогресу, новий вимір сприйняття балансу співіснування людини, техніки, природи. Незважаючи на значний час, що минув від аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської атомної електростанції, та величезну кількість публікацій про різні її аспекти та складові, узагальненого викладу політичної, соціальної, економічної та духовної складових історичного процесу, породженого нею, і досі немає. В цьому контексті значне зацікавлення становить чергова наукова праця доктора історичних наук Наталії Петрівни Барановської «Чорнобильська трагедія. Нариси з історії», у якій у формі історичних нарисів із залученням широкого кола джерел висвітлюються різні аспекти цієї трагічної історичної події*.

Як йдеться у книзі, за своїм змістом Чорнобильська катастрофа 1986 р. виходить далеко за межі сучасних знань, науки і практики, тому що цю подію слід розглядати як узагальнену модель техногенної катастрофи з величезними соціальними наслідками і впливами на людську спільноту. Незважаючи на накопичений досвід робо-

ти підприємств атомної енергетики, фахівці виявились не готовими до такого розвитку подій. Екологічний вплив Чорнобильської катастрофи поставив країну перед необхідністю розв'язання нових, виключно складних, великомасштабних проблем, що торкалися практично всіх сфер суспільного життя, багатьох аспектів науки і виробництва, культури і моралі. Тобто вона стала явищем цивілізаційного масштабу.

Вивчаючи суспільно-політичні та науково-технічні передумови аварії на ЧАЕС, Наталія Петрівна дійшла висновку, що глобальна техногенна катастрофа стала закономірним результатом функціонування тоталітарної держави. Практика “показушності”, притаманна радянській системі вирішення народногосподарських питань, і в тому числі при будівництві великих народногосподарських об'єктів, порушення вимог до проектування, технологій будівництва, економія коштів на засобах безпеки, постачання неякісного обладнання, вимога від трудового колективу великих результатів до великих свят — складові цих передумов, які закладалися владою СРСР. В умовах політичного антагонізму різних політичних систем в світі, гігантоманія стала моментом демонстрації сили і залякування світової спільноти, але не гарантувала безпеки всередині країни.

У цілях непорушності державного ладу Радянський Союз, намагаючись применшити наслідки аварії, викривлював інформацію, пода-

* Електронна версія книги за адресою <http://www.history.org.ua/?litera&id=5638&navStart=57>.

вав її неповно, із зміщеними акцентами. Відтак, як йдеться у праці, інформація засекречувалася, поставали проблеми морально-етичного характеру, оскільки ставлення держави та фахівців-радіологів до учасників перших кроків подолання аварії на промайданчику станції було як до експериментального матеріалу. Зважаючи на таке ставлення радянської влади до проблеми та враховуючи, що в подальшому мала місце монополізація висновків про причини, хід аварії та шляхи подолання їх наслідків, в книзі цілком логічно наголошується на актуальній необхідності максимального виявлення закритої інформації і її осмислення з позицій сьогодення.

Досить слушно відзначено у книзі, що Чорнобильська катастрофа і державна дезінформація навколо неї надзвичайно збурила громадськість СРСР в цілому і постраждалих регіонів зокрема, спровокувала сплеск суспільної активності, який, в свою чергу, поклав початок руйнації тоталітарної радянської імперії.

Детально авторкою розкрито початкові зусилля з мінімізації наслідків аварії, що виконували військовослужбовці, науковці та величезна кількість залучених цивільних громадян різного фаху, віку та статті, загалом близько 600 тисяч осіб.

Важливу увагу звернено у книзі на вплив катастрофи на довкілля та стан здоров'я населення. Зауважено, що з екологічної точки зору ЧАЕС розташована в надзвичайно несприятливих умовах – у верхів'ї міграційних потоків, що контролюють житлово-промислову агломерацію р. Дніпро з населенням до 50 млн. чол., а вгору по долині р. Прип'ять – агломерації Центральної Європи. Ускладнив становище величезний викид в атмосферу радіоактивності, про кількість якої достеменно не відомо і донині. За наведеним в книзі припущенням фахівця виходить, що за самими обмеженими розрахунками в результаті аварії на ЧАЕС викинуто в атмосферу радіоактивних речовин у більш, як 90 з разів більше за вибух атомної бомби над Хіросімою. Отже, чорнобильський вибух за своїми наслідками відповідає великомасштабній ядерній війні.

Рецензована монографія містить потужну краєзнавчу складову. В ній окреслено коло територій та населених пунктів, що зазнали впливу радіоактивного забруднення, висвітлено постчорнобильську долю міст Чорнобиля та Славутича, сіл та селищ чорнобильської зони відчуження, оскільки внаслідок цієї аварії навколо станції утворилася високозабруднена територія, що є постійним джерелом надходження радіонуклідів у суміжні регі-

они. Враховуючи великі розміри (2 598 кв. км.), ця зона створює значні проблеми для держави.

У праці відмічено, що у зону лиха потрапило близько 36 545 тис. га найбільш густо заселених українських земель, де проходило формування українського етносу, відбувалися важливі державотворчі процеси. Понад 90 тисяч жителів 76 населених пунктів мальовничого Полісся назавжди залишили свої домівки. В цілому на 2003 р. на забруднених територіях проживало майже 2,3 млн. осіб. Території, віднесені до зон радіоактивного забруднення, були в 74 районах різних областей (майже 9 % території України).

У зв'язку з аварією в Україні постраждало майже 7 % населення, 3,5 млн. її громадян одержали додаткове опромінення. Серед них – 1,3 млн. дітей. Як зазначено у книзі, медичне обстеження постраждалого населення показує, що серед них хворих біля 80 %, в тому числі 85 % ліквідаторів. Відбувається погіршення стану здоров'я, зумовлене підвищенням захворюваності з більшістю класів хвороб, зростає рівень інвалідності та смертності евакуйованого населення. Попри такий важкий стан потерпілих, економічні негаразди в державі призводять до проблематичності виплат фінансової допомоги, надання регулярного оздоровлення, а також фінансування робіт щодо знезараження забрудненої території.

Аналізуючи основні напрями вирішення проблем, породжених аварією, авторка зосереджується на інженерно-технічних та медико-біологічних, розкриває особливості створення "Об'єкта "Укриття" і впливу аварії на долі людей. Окремі нариси присвячено висвітленню зусиллям держави з унормування постчорнобильського життя та факту закриття ЧАЕС, який розглядається як політичний крок і довготривалий процес.

Завершуючи свою ґрунтовну, багатоаспектну та пізнавальну працю, що, безсумнівно, викличе зацікавлення як у спеціалістів, так і у широкого кола читачів, Н.П. Барановська зауважує, що наслідки Чорнобильської катастрофи продовжують бути величезною гуманітарною, політичною та соціально-економічною проблемою для Української держави в її внутрішньому вимірі та зовнішньополітичному аспекті. Події навколо АЕС «Фукусіма» у Японії засвідчують актуальність досвіду України у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. У світлі подій у світовій атомній енергетиці нагальним та актуальним залишається продовження глибокого фахового аналізу наявних проблем та послідовної й цілеспрямованої діяльності з їх усунення.